

Dama-
torum
penam
nunquam
dimittit.

eos blande consolabitur. Hæc autem promissio non favet ullo modo errori filiorum, qui damnatorum penas aliquando finem habituras existimant; non enim ad omnes pertinet, sed restringitur ad electos timentes Deum timore filiali, ut non semel in hoc Psalmo explicatur. In hebræo sunt alia verba, sed idem est sensus; sic enim ad verbum sonat hebraicus textus: *Non usque in finem litigabit, neque in perpetuum reservabit, id est, non semper contendet nobiscum objurgans et reprehendens facta nostra, neque in perpetuum reservabit iram semel conceptam.*

10. NON SECUNDUM PECCATA NOSTRA FECIT NOBIS, NEQUE SECUNDUM INIQUITATES NOSTRAS RETRIBUIT NOBIS.

Transit ad secundum nomen, ac dicit Deum ex infinita misericordia sua non reddidisse nobis penas quas merebamur, sed dona multiplicasse, quæ non merebamur; quid enim meretur iniquus et peccator, nisi mortem? Nam « stipendium peccati mors, » Rom. vi. Deus autem non solum non retribuit mortem, sed vitam gratiæ tribuit; et vitam æternam promisit, et interim adject abundantem omnia, quibus in hac peregrinatione indigemus.

11. QUONIAM SECUNDUM ALTITUDINEM CÆLI A TERRA, CORROBORAVIT MISERICORDIAM SUAM SUPER TIMENTES SE.

12. QUANTUM DISTAT ORTUS AB OCCIDENTE, LONGE FECIT A NOBIS INIQUITATES NOSTRAS.

Hæc pertinent ad idem nomen secundum: probat enim Propheta Deum non retribuisse electis secundum peccata ipsorum: quoniam corroboravit misericordiam suam in beneficiis cumulandis, et in iniquitatibus longissime removendis. Ultrius autem comparationibus distantie cæli a terra, et ortus ab occasu, sive maxime altitudinis et maxime longitudinis, ut ostendat remissionem peccati et infusionem justitiæ esse verissimam et maximam, non autem (ut Lutherani somniant) esse solam non imputationem peccati et imputationem justitiæ. « Secundum altitudinem, inquit, cæli a terra, » id est, secundum mensuram distantie cæli a terra, quæ est maxima et verissima: Deus confirmavit et stabilivit misericordiam verè summæque justificationis et gratiæ, super timentes se; et « quantum distat ortus ab occidente, » id est, secundum mensuram distantie ortus ab occasu, quæ est verissima et maxima, « longe fecit Deus a nobis » timentibus eum « omnia peccata nostra, » verè ac propriè illa delens et remittens, ac si nunquam commissa fuissent.

13. QUOMODO MISERETUR PATER FILIORUM, MISERTUS EST DOMINUS TIMENTIBUS SE; QUONIAM IPSE COGNOVIT FIGMENTUM NOSTRUM.

Explicat Propheta hoc versiculo et duobus se-

quentibus tertium nomen, videlicet, « longanimis, » et utitur aptissima comparatione: nulli enim hominum magis patientes et longanimis sunt quam parentes in tolerandis ineptis et levitatibus infantium filiorum. Siquidem amor paternus, vel maternus cogit parentes assiduo et incredibili labore servire parvulis filiis, atque eorum ingratitude, atque injuriis invicto animo tolerare. « Quomodo, inquit, miseretur pater filiorum: misertus est Dominus timentibus se, » id est, quomodo parentes carnis nostræ intimo et invicto quodam affectu miserentur miseriarum infantum suorum, eorumque infirmitates et insipientiam tolerant: sic Dominus noster « miseretur timentium se, » dum eorum errata quotidiana non ut injurias suas respicit, sed ut ægritudines filiorum considerat. « Ipse enim novit figmentum nostrum, » id est, quia probe novit nos, ex terra plasmatus, carnem mortalem, et concupiscentiis variis obnoxiam gerere: ac per hoc valde miserabiles esse.

14. RECORDATUS EST, QUONIAM PULVIS SUMUS; Vers. 14.

HOMO Sicut fœnum dies ejus, tanquam flos agri sic efflorescit.

15. QUONIAM SPIRITUS PERTRANSIBIT IN ILLO, Vers. 15.

ET NON SUBSISTET; ET NON COGNOSCEAT AMPLIUS LOCUM SUUM.

Declarat quod dixit, nos esse figmentum, ac dicit: « Recordatus est quoniam pulvis sumus, » id est, consideravit misericordia nos dignos esse, quoniam ex pulvere compositi et plasmati sumus, et per hoc pulvis sumus, quantum ad materiam, ex qua ipse nos finxit; et cum pulvis simus, instabiles et fragiles sumus. Dicitur autem Deus recordari, non quod unquam oblivisci possit, sed quod aliquando ita se gerat ac si oblitus esset. Addit ad majorem fragilitatis nostre declarationem aliam similitudinem, dicens: « Homo, sicut fœnum dies ejus, » id est, hominis dies brevissimi sunt, ac persimiles diebus, quibus fœnum in agro perseverat, nunquam enim fœnum integrum annum permanet; nascitur enim in vere, et mox in æstate proxima metitur et colligitur; et sicut fœnum non in toto illo tempore, quo est in agro, floret, sed maxime floret, et vespere arescit: sic etiam homo brevi tempore vivit, sed multo brevius durat in flore adolescentie, et mox arescit in senectute. Verba textus servant phrasim hebraicam, sed hoc modo supplenda sunt: « Homo, sicut fœnum dies ejus, » id est, homo sic se habet, ut dies ejus sint veluti dies fœni, vel duratio vite ejus similis sit durationi viriditatis fœni. « Tanquam flos agri sic efflorescit, » id est, et idem homo floret flore adolescentie, sicut floret flos fœni in agro, id est, tempore brevissimo. Quod additur de spiritu transeunte, significat vitam hominis, non solum esse brevissimam, sed etiam semper mutari, donec exstinguatur. Hic igitur

est sensus: « Quoniam spiritus pertransibit in illo, et non subsistet, » id est, spiritus vitalis, sive ipsa vita corporalis non permanebit in homine, sed transiens in eo erit, et nunquam subsistet in eodem statu, quia semper mutabitur de infantia ad pueritiam, de pueritia ad adolescentiam, de adolescentia ad juventutem, de juventute ad maturitatem, de maturitate ad senectutem, de senectute ad mortem. « Et non cognosceat amplius locum suum, » id est, non redibit ad locum unde discessit, nec videbit amplius ætatem, quam semel dimisit. In quo multum distant corruptibilia ab incorruptilibus, cœlestia a terrenis: siquidem sol et luna et stelle oriuntur mane, et occidunt vespere in occidente; sed iterum revertuntur in circuitos suos, et nihil immutatae vident locum, unde discesserunt; quæ vero oriuntur ex terra, cursum suum peragunt, sed currendo mutantur, et non redeunt unquam ad locum, unde cursum inchoarunt, sed senescunt et pereunt. Itaque per spiritum, hoc loco, non intelligo animam rationalem, quæ immortalis est, et in die novissimo redibit ad corpus, sed spiritum vitalem, sive, ut dixi, vitam corporalem. Quod si quis velit per spiritum hic significari animam rationalem, dicere debet ejusmodi spiritum non rediturum ad locum suum, id est, ad corpus, vi sua, sed omnipotentia Dei, nec cognoscitur amplius locum suum, quia immutatum inveniet, videlicet corpus immortale reperiet, cum mortale reliquerit, sic Euthymius. Ex hebræo S. Hieronymus sic vertit: *Quia spiritus pertransivit eum, et non subsistet, et non cognosceat eum ultra locus ejus.* Quam sententiam Rabbinii sic exponunt: Spiritus, id est ventus, pertransivit eum, id est, florem fœni, et non subsistet flos fœni, sed mox vento flante siccabitur, et non cognosceat eum ultra locus ejus, id est, non apparebit ubi fœnum flourerit: flos enim arescens nullum vestigium pulchritudinis suæ relinquat. At nos sequimur Septuaginta Interpretes, qui verba hebraica, quæ ambigua sunt, et utrumque sensum recipere possunt, non de vento et flore, sed de spiritu vitali et corpore humano intellexerunt. Ad quam sententiam corroborandum multum valet similis locus ex *Psalm. xxxvii*: « Recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens. » Ubi per spiritum non potest intelligi ventus, sed vita humana.

16. MISERICORDIA AUTEM DOMINI AB ÆTERNO, ET USQUE IN ÆTERNUM SUPER TIMENTES EUM.

Hic tandem explicatur quartum nomen versiculi octavi: « Et multum misericors. » Pertinet autem quartum hoc nomen ad beneficium glorificationis, quod est postremum et maximum. Igitur « misericordia Domini, » quæ fuit ab æterno super timentes eum in prædestinatione, durabit « usque in æternum » in glorificatione: atque ita erit Deus multum misericors, sive multitudinem beneficiorum, sive magnitudinem, sive

durationem consideremus. Quis autem digne cogitet quid sit, quod Dominus universorum, qui bonorum nostrorum non eget, jam inde ab æterno misereri decreverit pulveris hujus, id est, hominis, amque cœlestibus spiritibus cœquare, atque in æternum sibi summo bono felicissime inherere voluerit? Certe par esset ut tante misericordiae, ne ad momentum quidem, oblivisceremur, et perpetuas ei gratias ageremus.

17. ET JUSTITIA ILLIUS IN FILIOS FILIORUM, HIS QUI SERVANT TESTAMENTUM EIUS.

18. ET MEMORES SUNT MANDATORUM IPSIUS AD FACIENDUM EA.

Hæc est quasi appendix magnæ illius misericordiae, quam exercet Deus erga timentes se. Addit enim Propheta non solum timentes Deum exaltandos et protegendos ab æterna misericordia Dei, sed etiam eam misericordiam extendendam esse ad posteritatem timentium Deum, modo ipsi parentum et majorum suorum pietatem imitentur. « Et justitia illius, » id est, veracitas et fidelitas Dei, qui semper reddit quod promittit, conservabitur « in filiis filiorum his qui servant testamentum ejus, » id est, qui observant pactum cum Deo initum, ut sint ipsi populus Dei, et Deus sit eorum Deus. « Et memores mandatorum ejus, » non ut solum ea mente et cogitatione revolvant, sed ut ea diligenter adimpleant. S. Augustinus per filios timentium Deum intelligit opera bona ipsorum, et per filios filiorum, mercedem, quæ debetur operibus bonis. Iusti enim pariunt opera justa, et opera justa pariunt coronam justitiæ.

19. DOMINUS IN CÆLO PARAVIT SÆDEM SUAM, ET REGNUM IPSIUS OMNIBUS DOMINABITUR.

Demonstrat Propheta posse Deum facere, quæ promisit timentibus se, et filiis filiorum ipsorum, quoniam Deus judex est omnium; et ideo « paravit » et stabilivit (utrumque significat vox hebraica) « sedem suam, » id est, thronum suum judicarium in altissimo loco, id est, in summo cœlo, unde omnes prospicere et judicare possit; et ne forte suspicemur Deum esse judicem ab aliquo rege constitutum, addit: « Et regnum ipsius omnibus dominabitur, » id est, sedem habet in cœlo, non ut iudex sub rege, sed ut iudex supremus, rex super omnes rebus. Regnum enim ipsius, id est, regia ejus potestas, omnibus omnino rebus creatis dominabitur.

20. BENEDICITE DOMINO, OMNES ANGELI EIUS; POTENTES VIRTUTE, FACIENTES VERBUM ILLIUS, AD AUDIENDAM VOCEM SERMONUM EIUS.

In extrema parte Psalmi invitat Propheta omnes alias creaturas ad benedicendum Domino, et predicandas laudes ejus, quoniam videbat se non esse ullo modo parem ad agendas gratias tanto benefactori: ac primum invitat angelos

Animam
rationalis
est im-
mortalis.

Iusta
opera
pariunt
coronam
justitiæ.

Justitia
non est
sola non
imputatio
peccati,
sed vera
justitia
infusa.

Vers. 13.

qui sunt nobilissimæ creaturæ, et idonei maxime ad Deum laudandum. Nos enim minus idonei sumus, tum quia debiles ac fragiles sumus, tum quia frequenter peccamus, « et non est speciosa laus in ore peccatoris. » Angeli vero fortissimi sunt, neque unquam fatigantur, et semper obediunt Deo, ac per hoc nunquam peccant, semper grati et amici sunt. « Benedicite Domino, omnes angeli ejus, » id est, laudate communem Dominum, vos angeli, qui propius illi assistitis, et magnitudinem ejus perfectius nostis; et non unus aut duo, sed omnes omnino quotquot estis, qui prope innumerabiles estis, convenite ad laudandum; omnes, inquam, qui angeli ejus estis, qui ab illo non solum conditi fuistis, sed etiam cæteris cadentibus permansistis, illique in æternum felicissimi inheretis. « Potentes virtute, » id est, præditi robore maximo ad exsequenda omnia mandata Dei, quique casum nullum timetis, neque est, qui vos a laudibus Dei prohibere possit. « Facientes verbum illius, » id est, qui Dei mandata semper accurate perficitis. « Ad audiendam vocem sermonum ejus, » hæc ultima particula duobus modis potest intelligi. Uno modo, ut sensus sit: « Facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum ejus, » id est, mox ut audierint vocem sermonum ejus: ita ut significetur celeritas obediendi, ac si dictum esset: « Facientes verbum illius in audiendo vocem sermonum ejus. » Altero modo, ut significetur causa finalis executionis mandatorum Dei, quæ est desiderium obediendi Deo, et sensus sit: « Facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum ejus, » id est, exsequentes mandata Dei ad hunc finem, ut obediunt voci ejus, et se fideles servos probent: non ob aliquam suam utilitatem, vel necessitatem. Atque hæc videtur expositio litteralis, nam textus hebræus et græcus non facile admittunt illum sensum: « Ad audiendam vocem, » id est, in audiendo vocem.

Ver. 1. 21. BENEDICITE DOMINO, OMNES VIRTUTES EJUS, MINISTRI EJUS, QUI FACIENS VOLUNTATEM EJUS.

PSALMUS CIV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 4. *Ipsi David.*

Benedic, anima mea, Domino; Domine Deus meus, magnificatus es vehementer.
Confessionem et decorem induisti: 2. amictus lumine sicut vestimento.
Extendens cælum sicut pellem:
3. Qui tegis aquis superiora ejus:
Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulat super pennas ventorum:

Ne forte per angelos, qui invitantur ad benedicendum Deum, intelligeremus solos angelos ullimi chori, addit Propheta in hoc versiculo, *omnes virtutes Domini*, id est, omnes exercitus cælestes, videlicet Archangelos, Principatus, Dominationes, et cæteros ordines superiores: nam in hebræo habetur, *omnes exercitus ejus*; et quod angeli sint militia cælestis exercitus, docet S. Lucas cap. II. Sunt quidem milites et ministri Dei omnes res creatæ; sed in Scriptura, ut plurimum per virtutes intelliguntur angeli; ac præsertim in *Psalm.* cxlviii: « Laudate eum, omnes angeli ejus; laudate eum, omnes virtutes ejus; » et hunc locum ita exponunt Theodoretus, Euthymius et alii. Nam de aliis rebus creatis agit in sequenti versiculo. Alit igitur: « Benedicite Dominum, omnes virtutes ejus, » id est, non solum angeli proprie dicti, sed omnis militia cælestis exercitus: qui omnes ministri Dei estis, et impletis diligenter et assidue, quicquid ille vobis mandat.

22. BENEDICITE DOMINO, OMNIA OPERA EJUS, IN OMNI LOCO DOMINATIONIS EJUS; BENEDIC ANIMA MEA, DOMINO.

Posteaquam invitavit Propheta ad laudes Dei homines et angelos, qui Dei notitiam habent, et eum proprie laudare possunt, invitavit etiam omnes alias res creatas, quamvis mente, vel sensu, vel vita careant, ut etiam ipse suo modo opificem suum laudent. Ac ne quis acciperet aliquid, et intelligeret Prophetam non loqui de omnibus operibus, quæ sunt in cælo, aut in terra, aut in mari, addit: « In omni loco dominationis ejus, » id est: « Benedicite Dominum, omnia opera ejus, » omnia omnino ubicunque sitis; nam omnia ipse facit et omnibus dominatur, et ipse cum eis ubique est: omnia replens, omnia portans, omnia conservans, omnia movens. Tu vero, « anima mea, » quæ omnia ad laudem invitasti, « benedicite Domino » in omni tempore, semper laus ejus in ore tuo.

V. s. H.

Benedic, anima mea, Domino.
Domine Deus meus, magnificatus es nimis.
Gloria et decore indutus es, amictus loco quasi vestimento:
Extendens cælos ut pellem:
Qui tegis [h. *terti*] aquis cœnacula ejus:
Qui ponis [h. *posit*] nubes curram suam,
qui ambulat [h. *ambulat*] super pennas venti.

6. Qui facis angelos tuos spiritus: et ministros tuos, ignem urentem.

5. Qui fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in sæculum sæculi.

6. Abyssus, sicut vestimentum, amictus ejus: super montes stabunt aquæ.

7. Ab increpatione tua fugient: a voce tonitru tui formidabunt.

8. Ascendent montes, et descendunt campi in locum quem fundasti eis.

9. Terminum posuisti, quem non transgredientur; neque convertentur operire terram.

10. Qui emittis fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.

11. Potabunt omnes bestię agri: expectabunt onagri in siti sua.

12. Super ea volucres cœli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.

13. Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.

14. Producens fœnum jumentis, et herbam servituti hominum:

Ut educat panem de terra, 15. et vinum lætificet cor hominis:

Ut exhilaret faciem in oleo, et panis cor hominis confirmet.

16. Saturabuntur ligna campi, et cedri Libani, quas plantavit.

17. Illic passerres nidificabunt. Herodii domus dux est eorum.

18. Montes excelsi cervis: petra refugium herinacis.

19. Fecit lunam in tempora: sol cognovit occasum suum.

20. Posuisti tenebras, et facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestię silvæ.

21. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, et quærant a Deo escam sibi.

22. Ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabuntur.

23. Exhibet homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperum.

24. Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua.

25. Hoc mare magnum, et spatiosum manibus: illic reptilia, quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis:

Qui facis angelos tuos [h. *facit angelos suos*] spiritus: ministros tuos [h. *suos*] ignem urentem.

Qui fundasti [h. *fundavit*] terram super bases suas [al. *basem suam*]: non commovebitur [h. *ut non commoveatur*] in sæculum et in sæculum [h. *et ultra*].

Abyssus [al. *abyssum*] quasi vestimento operuisti eam: super montes stabunt aquæ.

Ab increpatione tua fugient: a voce tonitru formidabunt.

Ascendent montes et descendunt campi, ad locum quem fundasti eis.

Terminum posuisti quem non pertransibunt: nec revertentur ut operiant terram.

Qui emittis fontes in convallibus, ut inter medios montes ambulent.

Ut bibant omnia animalia regionum, et reficiant onagri sitim suam.

Super ea volucres cœli morabuntur: de medio nemorum dabunt vocem.

Qui irrigas montes de cœnaculis tuis, de fructu operum tuorum implebitur [h. *satiabitur*] terra.

Germinans herbam jumentis [h. *san.*], et fœnum servituti hominum:

Ut educat panem de terra: et vinum lætificet cor hominis.

Ad exhilarandam faciem in [h. *super*] oleo: panis cor hominis roborat.

Saturabuntur ligna Domini: cedri Libani quas plantavit.

Ibi aves nidificabunt, milvo abies domus ejus.

Montes excelsi cervis: petra refugium herinacis.

Fecit lunam per tempora: sol cognovit cubitum suum.

Posuisti tenebras, et facta est nox: in ipsa moventur [h. *repiant*] omnes bestię silvæ.

Leones rugientes ad prædam, et quærentes a Deo escam [al. *escas*] sibi.

Oriente sole recedent, et in speluncis [h. *in cubilibus*] suis cubabunt.

Egredietur homo ad opus suum, et ad servitutem suam usque ad vesperum.

Quam multa sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua.

Hoc mare magnum et latum manibus: ibi reptilia innumerabilia, animalia parva cum grandibus.

26. Illic naves pertransibunt.
Draco iste, quem formasti ad illudendum ei.
27. Omnia a te expectant : ut des illis escam in tempore.
28. Dante te illis colligent : aperiente te manum tuam : omnia implebuntur bonitate.
29. Avertente autem te faciem, turbabuntur : auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur.
30. Emittes spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ.
31. Sit gloria Domini in sæculum, lætabitur Dominus in operibus suis.
32. Qui respicit terram, et facit eam tremere : qui tangit montes, et fumigant.
33. Cantabo Domino in vita mea ; psallam Deo meo quamdiu sum.
34. Jucundum sit ei eloquium meum ; ego vero delectabor in Domino.
35. Deficiant peccatores a terra, et iniqui ita ut non sint. Benedic, anima mea, Domino.

- Thi naves pertranseunt : leviathan istum plasmasti ut illuderet ei.
Omnia in te sperant, ut des cibum eis in tempore suo.
Dante te illis, colligent : aperiente te manum tuam, replebuntur [h. saturabuntur] bono.
Abscondes vultum tuum, turbabuntur ; auferes spiritum eorum, deficient, et in pulverem suum revertentur.
Emittes spiritum tuum et creabuntur, et instaurabis faciem terræ.
Sit gloria Domini in sempiternum [h. in sæculum] : lætabitur Dominus in operibus suis.
Qui respicit terram et tremet [al. tremitt] : tangit montes et fumabunt.
Cantabo Domino in vita mea : psallam Deo meo quamdiu sum.
Placeat ei eloquium meum : ego [al. add. autem] lætabor in Domino.
Deficiant peccatores de terra, et impii ultra non sint : benedic, anima mea, Domino [al. Dominum]. Alleluia.

Argumentum. — Elegantissimus in Jovam mundi creatorem et conservatorem hymnus. Cf. Gen. caput primum, et quidem Gen. 1, 3-8 cum hujus Psalmi vers. 2-4; Gen. 1, 9-10 cum vers. 5-9; Gen. 1, 11-12 cum vers. 10-18; Gen. 1, 14-18 cum vers. 19-23; Gen. 1, 24 seqq. cum vers. 24-30. Post proœmium, vers. 1, describitur prima et secundæ diei opus vers. 2-4, tertiæ vers. 5-18, quartæ vers. 19-23, quintæ vers. 24-28; deinde, vers. 27-30, verum omnium conservator sistitur Deus, laudibus efferendus vers. 31-35. Hinc strophæ sex.

1. Benedic, anima mea, Jovam !
Jova, mi Deus, magnus tu es valde,
majestate et decore indutus;
2. Qui velat (vestit) se lumine tanquam vestimento,
expandit cœlos ut velum;
3. Qui contignat (extruit) aquis (nubibus) superiora conclavia sua,
qui facit nubes currum suum;
4. Qui facit nuntios suos ventos,
ministros suos ignem flammantem (fulmina).
5. Fundavit terram super fundamentis ejus,
non nutabit in æternum.
6. Abyso, tanquam vestimento, operuisti eam (terram),
super montibus stabant aquæ.
7. Præ increpatione tua fugerunt aquæ,
præ voce tonitruu tui trepide fugerunt.
8. Ascenderunt montes, descenderunt valles
in locum quem constituisti iis.
9. Terminum posuisti aquis, non transgrediuntur,
non revertuntur ad operiendam terram.

10. Qui emittit fontes in rivis,
inter montes manant.
11. Potum præbent omni bestię agri (feræ),
frangunt (extinguunt) onagri silium suam.
12. Ad illos (fontes, alius, montes) aves cœli habitant,
e mediis frondibus edunt vocem.
13. Qui irrigat montes e conclavibus suis (pluendo),
fructu operum tuorum (aquis nubium) satiatur terra;
14. Qui progeminare facit gramen jumentis,
et herbam servituti hominis,
ad producendum panem e terra;
15. Et vinum, quod lætificat cor hominis,
exhilarans faciem ejus præ oleo,
et panem, qui cor hominis fuleit.
16. Satiatur (pluvia) arbores Jovæ,
cedri Libani, quas plantavit,
17. Ubi aves nidificant,
ciconia, cujus cupressi (vel abietes) sunt domus.
18. Montes, illi alti, ibicibus sunt,
rupes refugium muribus jaculis.
19. Fecit lunam ad tempora statuenda;
sol novit occasum suum (occasus sui locum et tempus).
20. Ponis tenebras, et est nox,
in qua repit omnis bestia silvæ.
21. Leones rugini ad prædam,
atque ad poscendum a Deo cibum suum.
22. Oritur sol : recipiunt se,
atque in lustra sua se abjiciunt (recubant).
23. Exit homo ad opus suum,
atque ad laborem suum usque ad vesperam.
24. Quam multa sunt opera tua, Jova!
En, omnia (tamen) in sapientia fecisti;
plena est terra possessionibus tuis.
25. Illic (vel ecce) mare! magnum est et spatiosum utrinque;
ibi reptilia (pisces), nec est numerus,
bestiæ parvæ cum magnis.
26. Ibi naves eunt,
Leviathan, quem formasti ad ludendum in eo (mari).
27. Omnia illa animalia te expectant,
ut des cibum ipsorum tempore suo.
28. Das eis : colligunt;
aperis manum tuam : satiantur bono (a te oblato).
29. Occultas faciem tuam : percelluntur;
colligis spiritum (vitalem) eorum : exspirant,
atque in pulverem suum revertuntur;

30. Emitis spiritum tuum : creantur (nova animantia), et renovas (nova hac generatione) faciem terræ.
31. Sit gloria Jovæ in sæculum, lætatur Jova operibus suis :
32. Qui adspicit terram, et contremiscit; tangit montes, et fumant (in fumum abeunt).
33. Canam Jovæ per vitam meam; fidibus canam Deo meo, dum superstes ero.
34. Placeat illi meditatio (arumen) mea; ego vero lætabor Jova.
35. Deleantur peccatores de terra, et improbi, nullus jam eorum sit! Benedic, anima mea, Jovam. Laudate Jovam.

NOTE.

Vers. 1. Hemistichium prius Hengstenberg censet e præced. Psalmo a Psalmorum collectore fuisse desumptum, atque hoc loco additum velut utriusque Psalmi vinculum. — Vers. 2. *Qui velat... expandit; vel qui velasti... expandisti*, et ita deinceps. — Vers. 4. *Ventos*, propr. spiritus. — Vers. 6. Hengstenberg, *abyssus* (absol. positum), *sicut vestis, extendisti eam*, puta circa terram, ob suffluxum masculinum : sed tum *erets*, tum *thedom* utriusque esse generis constat. — Vers. 8. Quia prius hujus vers. hemistichium orationis filium videtur interrompere, hinc illud Ewaldus parenthesi intercludit, jungitque *fugerunt cum in locum*, etc.; Hengstenberg vero vertit, aquæ, voce Dei territa; primum fugientes *adscenderunt in montes*, deinde *descenderunt in valles*. Utrumque durum atque inutile : nam quum quod præcipuum hoc loco continetur sint *agua subsidentes*, de his vates, quamquam vers. 8 de montibus vallibusque disserat, potuit vers. 9 pergere loqui ita, ut si filium orationis manu non emisisset. — Vers. 10. *In ritos seu torrentes*; Hengstenberg, *per valles*. — Vers. 14. *Servituti*, i. e. bobus et equis, qui ad agros colendos suam *servitutum* hominibus præbent. Maurer, et *herbam*, i. e. olera (cf. *Gen. iii, 18; Exod. x, 12, 15*), in *ministerium* seu *usum hominum*. *Ad producendum*, ut producat panis; vel : ut producat Deus; alius : qui (Deus) producit, etc. — Vers. 15. *Exhilarans*, propr. *ad exhilarandum*. Alii infinitivum hic pro tempore finito accipiunt, ut vers. 14, *ad producendum*, vertuntque, *faciem exhilarat ex oleo* : ita Grotius, qui hæc Plinii verba adducit : « Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi, intus vini, foris olei. — Vers. 16. *Arbores Jovæ* h. l. non procreare et eximie esse videntur, sed fera seu silvestres, quæ non cultura hominum adlaborante, sed sua sponte, Deo ita curante, exrescunt. — Vers. 18. *Ibicibus*, gall. *chamois*, vel *chevreuils*. *Muribus jaculis*, gall. *gerboises*, seu *lièvres-sauteurs*. — Vers. 24. *Possessionibus*, rebus a te creatis. — Vers. 31. *Lætatur* : cf. *Gen. i, 31*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Ipsi David.

Hic Psalmus apud Hebræos non habet titulum. Apud Græcos invenitur hic titulus : *Ipsi David pro mundi constitutione*. Sed ejusmodi titulum, neque S. Hieronymus, neque S. Augustinus, neque Theodoretus in suis codicibus invenerunt. Proinde a recentioribus additus videtur. In latinis codicibus habetur : *Ipsi David, vel Psalmus David*, Videtur autem hic Psalmus recto ordine positus post Psalmum præcedentem, in illo enim aguntur gratiæ Duo pro beneficiis gratiæ, in isto pro beneficiis naturæ; ibi laudatur Dei misericordia, hic predicatur Dei sapientia. A primo cantatur gloria Dei ex mirabilibus quæ sunt in cælo, deinde ex his quæ sunt in aere, tum ex his quæ sunt in terra, postremo ex his quæ sunt in mari.

EXPLICATIO PSALMI.

- Vers. 1. 4. BENEDIC, ANIMA MEA, DOMINO; DOMINE DEUS MEUS, MAGNIFICATUS ES VEHEMENTER.
3. EXTENDENS CÆLUM SICUT PELLEEM, QUI TEGIS AQUIS SUPERIORA EJUS.

Excitat Propheta animam suam ad benedicendum, id est, laudandum Deum, et mox anima excitata exsurgit in admirationem et laudem, dicens : « Domine Deus meus, magnificatus es vehementer, » id est, ex operibus tuis magnus valde factus es in oculis omnium, qui quoquo modo gloriam tuam aspicere possunt. Non enim Deus in se crescere potest, cum sit immensus et infinitus; sed apud angelos et homines tanto fieri potest major, quanto magis notitia ejus crescit ex contemplatione potentia, et sapientia, et bonitatis, quæ luceat in operibus ejus.

- Vers. 2. 2. CONFSSIONEM ET DECOREM INDUISTI, AMIGTUM LUMINE SICUT VESTIMENTO.

Declarat quomodo Deus magnificatus sit, adhibita insigni similitudine vestimenti; quomodo enim ex gloriosa veste cognoscimus pontificem, regem, atque alias sublimes potestates : sic etiam ex gloria, qua Deus quasi circumdatus est, cognoscimus ejus potentiam et sapientiam. Et quidem « Deus in se lux est, et tenebræ apud eum non sunt ullæ, » ut scribitur I *Joan. i*; tamen « ea lux inaccessibilis est, et eam nullus hominum vidit, sed nec videre potest, » I *Timoth. vi*. Sed præter eam lucem, est alia quædam lux gloriæ, id est, splendor, qui ex operibus ejus micat, et de hac loquitur Propheta, cum ait : « Confessionem et decorem induisti, » id est, confessionem laudis, quam assidue decantant opera tua, tibi quasi vestimentum undique circumdedisti; et quoniam nihil pulchrius est luce, sive gloria, ideo induisti decorem et pulchritudinem, dum amictus es lumine gloriæ, quod ex operibus tuis emicat. Hic admonendi sumus mirum valde esse, quod oculi corporis nostri, etiamsi solem ipsum intueri nequeant, tamen ex lumine quo cinctus est sol, facillime et adesse, et pulcherrimum esse judicent; et oculi cordis nostri tam difficulter erigantur ad Deum, et ejus immensam pulchritudinem vix tenuiter sentiant, cum tamen undique cinctus sit splendore maximo et pulcherrimo, qui ex admirandis ejus operibus luceat, et ipse sit, « qui illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum, » *Joan. i*. Sed hujus rei nulla videtur esse alia ratio, nisi quia cor gerimus pulvere carnalium cogitationum et affectionum quasi cæcunt. « Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, » *Math. v*. Certe enim si cor mundum haberemus, Deum in operibus suis, et gloriam ejus omnia replentem facile intueremur, et cum Abrahamo, Elia et Eliseo diceveremus : « Deus, in cuius conspectu sto. » *Vide Gen. xxiv, III Reg. xvii, et IV Reg. iii*.

Incipit demonstrare lumen potentia et sapientia Dei, quod cernitur in creatione firmamenti, sive cæli : et duo quædam valde admiranda in eo considerat, et a nobis consideranda proponit. Unum est, quod Deus tanta facilitate extendit immensam molem firmamenti, et eo circumdederit omnia corpora inferiora, quanta solent homines extendere tabernaculum unum, sive tentorium ex pellibus confectum. Alterum est, quod Deus miro artificio posuerit aquas supra cælum, quasi aquas super ignem, et tamen neque aquæ exstinguant ignem, neque ignis consumat aquas. De his aquis multa scholastici disputant : sed communis Patrum sententia esse videtur, aquas esse super æthereum cælum, quod firmamentum dicitur; non autem supra cælum aereum tantum, ubi sunt nubes. Vide inter cæteros Basilium homil. 3 *Hexaëmeron*, Chrysostomum homil. 4 *super Genesim*, Ambrosium lib. II *Hexaëmeron*, cap. III et IV, Augustinum lib. II *super Genesim*, cap. IV, et in hunc Psalmum cap. I *in Gen. III*, Procopium in cap. I *Genes.*, Theodoretum quæst. 11 *in Genesim*, Bedam lib. *De Natura rerum*, cap. VII et VIII. Quod ad verba atinet, illud, *extendens*, valde proprie dictum est : quoniam firmamentum hebraice dicitur קרקע, id est *extensio*, sive *expansio*. Illud, *qui tegis*, contendunt aliqui recentiores legendum esse, *qui tegit*, ex textu hebraico et græco; et mirandum, quod latini codices habeant, *qui tegis*. At hebraici et græci codices habent participium, *תקרה במים, tegens aquis*, quod ambiguum est, et potest referri tam ad secundam personam, quam ad tertiam. Congruentius autem est, ut ad secundam referatur, cum præcesserit : « Confessionem et decorem induisti, » ubi est expressa secunda persona, etiam in codicibus græcis et hebraicis. Alloquitur ergo Propheta Deum, et illi dicit : Tu qui induisti confessionem et decorem, tu extendis cælum sicut pelleem : tu tegis aquis superiorem partem cæli, etc. Adde quod S. Hieronymus vertit ex hebræo, *qui tegis*, et sic etiam legit in textu, quem exponit ex versione Septuaginta Interpretum; et in epist. *ad Savianum et Fretellam* contendit hunc locum et sequentes esse legendos in secunda persona, ut nos in editione latina Vulgata legimus.

4. QUI PONIS NUBEM ASCENSUM TUUM, QUI AMIGTUM SUPER PENNAS VENTORUM.

De cælo æthereo descendit Propheta ad cælum aereum, et canit admirabilem Dei sapientiam in velocitate nubium, quæ vi ventorum stupenda celeritate transeunt ab una parte mundi ad aliam. Aliquando enim serenum aereum conspiciunt, et

Aquis sunt superiora aëreum, sicut in Iam. quod firmamentum est aëreum, etc. dicitur.

Vers. 4.

mox in icu oculi, flante austro, cernimus eundem aerem obductum nubibus : et contra videmus interdum aerem nubibus undique coopertum, et mox, flante Aquilone, cernimus nubes omnes in puncto temporis dissipari. Describit autem hæc omnia more poetico, ac si Deus insideat nubibus, quasi in curru, et utatur ventis, quasi equis pennigeris. Sed hæc metaphora nihil significat aliud, nisi Deum esse principalem auctorem omnium rerum, et ejus nutu ventos moveri, et nubes adduci vel abduci. In hebræo et græco habetur in tertia persona, רוכב, ascensum ejus, sive currum ejus. Sed S. Hieronymus ex hebræo vertit, *currum tuum*; ex quo apparet eum sic legisse in suo codice hebraico. Sic etiam legit in *Commentario*, et sic docet esse legendum in epist. *ad Suaniam* et *Fretellam*; proinde nostra lectio non est mutanda, cum a tanto doctore præparatur cæteris.

Vers. 3. 5. QUI FACIS ANGELOS TUOS SPIRITUS, ET MINISTROS TUOS IGNEM URENTEM.

Nisi obstaret auctoritas Apostoli, potuisset hic locus intelligi de procellis et fulguribus quæ fiunt in aere, et sensus esset: « Qui facis ut spiritus procellarum sint angeli tui, » id est, nuntii tui ad homines admonendos, et ut « ignis urens, » id est, celestia fulgura, aut fulmina. « sint ministri tui, » ad homines puniendos. Sed quoniam Apostolus *ad Hebr.* exponit hunc locum de angelicis spiritibus, et hinc argumentum ducit ad probandam Christi divinitatem et præsentiam super angelos: dicendum est Prophetam loqui de veris angelis, ac dicere voluisse, non solos ventos, ac nubes velocissimas discurre per aerem, ut Deo jubenti serviant; sed habere Deum ministros longe sublimiores et potentiores, angelos videlicet, quos mittit ad homines, vel admonendos, vel puniendos. Potest autem duobus modis intelligi hæc sententia. Uno modo sic: « Qui facis angelos tuos spiritus, » id est, qui facis ut spirituales creature, que tibi in cælo semper assistant, « fiant angeli tui, » id est, fiant nuntii tui ad homines instruendos, « et ministros tuos ignem urentem, » id est, qui facis ut eædem illæ spirituales creature, quæ charitate semper ardent, fiant ministri tui ad efficienda celerrime et efficacissime quæcumque jusseris. Atque hæc est expositio S. Augustini hoc loco, et S. Gregorii, homil. 34 *super Evangelia*. Altera expositio faciliior, et fortasse magis litteralis, est Theodoret in hunc locum, et S. Thome in cap. 1 *ad Hebræos*, qui sic exponunt: « Qui facis angelos tuos spiritus, » id est, qui facis ut angeli ministri tui habeant velocitatem spirituum, id est, ventorum, et efficaciam ignis urentis; atque ita sint veluti quidam venti spirituales in discurrendo, et veluti quidam ignes divini in operando. Comparat autem Prophetæ sanctos angelos ventis et ignibus, non quod non sint velociores ventis et potentiores ignibus; sed quia nos nihil novimus inter hæc

corporalia, quibus aptius angelorum velocitas et efficacitas conferri possit. Favet huic expositioni etiam S. Hieronymus in *Commentario* hujus loci; et, quod majus est, textus græcus tum in Psalmo, tum in Apostolo *ad Hebr.* 1: nam in utroque loco videmus articulum addi ad nomina *angelos* et *ministros*, non autem ad nomina *spiritus* et *ignem*. Una restat difficultas, quod apud Apostolum, etiam in editione latina Vulgata, legitur in tertia persona: *Qui facis angelos tuos spiritus*, quomodo legitur etiam in textu hebræo et græco in libris quos nunc habemus. In editione autem latina Vulgata legitur in hoc Psalmo in secunda persona: *Qui facis angelos tuos spiritus*; quam lectionem probat S. Hieronymus in epist. *ad Suaniam* et *Fretellam*. Sed responderi potest, Apostolum non fuisse sollicitum de verbis, sed de sensu: sensus autem idem est, sive illud exprimat alloquendo Deum, sive narrando.

6. QUI FUNDASTI TERRAM SUPER STABILITATEM Vers. 4. SUAM, NON INCLINABITUR IN SECULUM SECLULI.

Ab aere descendit ad terram Prophetæ: et quoniam ea est sedes nostra, et nobis notior, quam sint aliæ partes mundi, dilius in ea consideranda, et admirandis operibus Dei, quæ in ea conspiciuntur, describendis immoratur: ac primum incipit ab ejus creatione, et considerat admirabilem Dei potentiam, quæ terram, molem utique maximam et gravissimam sine ullo fundamento posuit in medio mundi, ita ut ipsa non in fundamento aliquo, sed in sua stabilitate nitatur. « Qui fundasti, inquit, terram super stabilitatem suam, » id est, non crexisti terram super aliquid fundamentum, sed voluisti ut suo pondere nitetur. « Non inclinabitur in seculum seculi, » id est, præceptum tuum solidius est omni fundamento, et ideo quia sic jussisti, sic fiet, ut videlicet terra suo pondere innixa æterna stabilitate consistat.

7. ABYSSUS Sicut VESTIMENTUM, AMICTUS EJUS, Vers. 5. SUPER MONTES STABUNT AQUÆ.

8. AB INCREPATIONE TUA FUGIENT, A VOCE TONITRUI TUI FORMIDABUNT.

9. ASCENDUNT MONTES, ET DESCENDUNT CAMPI, Vers. 6. IN LOCUM QUEM FUNDASTI EIS.

10. TERMINUM POSUISTI, QUEM NON TRANSCEDIENTUR, NEQUE CONVERTENTUR OPERIRE TERRAM. Vers. 7.

Deinde considerat Prophetæ qualis fuerit terra initio creationis suæ, quod videlicet fuerit undique cincta aquis, quasi vestibus, et tamen solo imperio voluntatis suæ Deus aquas conclusit in locis terre humilioribus, et potentia, ac sapientia sua fecerit, ut magna ex parte terra emereret, et redderetur apta ad gignendas herbas et fruges, ad animantia sustentanda et blenda. Id autem factum est ex condensatione aquarum: initio enim aquæ non tam erant perfectæ aquæ, quam vapores aquei, qui condensati descenderunt ad concæ-

vitales terræ: et fortasse hoc significavit Sapientia apud *Ecclesi.* cap. xxiv, cum ait: « Et sicut uelula texti omnem terram. » Sed David more poetico hæc describit: « Abyssus, inquit, sicut vestimentum amictus ejus, » id est, initio creationis terra erat cincta, et veluti amicta profunditate aquarum, quasi vestimento quodam undique cooperta. Abyssum enim vocat profunditatem aquarum, de qua dicitur *Gen.* 1: « Tenebræ erant super faciem abyssi; » et tunc « super montes stabant aquæ, » id est, vapores aquei, sive nebula illa altissima ipsos etiam montes cooperiebat: dicit autem « stabunt, pro stabant. » Ilanc enim vim habet futurum apud Hebræos, ut significet continuationem, qualis apud nos significatur per præteritum imperfectum. « Ab increpatione tua fugient, a voce tonitruu tui formidabunt, » id est, aquæ, quæ undique terram operiebant, solo Dei nutu condensate descenderunt ad loca decliviora; fuit enim nutus divinus aquis instar terribilis increpationis, et quasi tonitruum rebus sentientibus. « Ascendunt montes, et descendunt campi, in locum quem fundasti eis, » id est, tunc cooperunt apparere montes in loco sublimi, quasi ascendissent; et simul cæperunt, apparere campi in loco humili, quasi descendissent: omnia vero considerent in loco, quem constituisti eis, vel ascendunt montes aquarum et descendunt campi aquarum, dum ab increpatione Dei timentes aquæ magno fremitu atollunt fluctus suos, et deponunt, donec ad locum sibi paratum perveniant; nam et Poeta dixit: « Quanti montes volvuntur aquarum. » « Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque converterentur operire terram, » id est, aquis recedentibus et in cavernis terræ conclusis terminum posuisti, quem non transgredientur, neque converterentur ex se, aut vi sua, cooperire terram. Nam quod tempore diluvii conversæ sint, et terram cooperuerint: id factum est divino jussu et virtute. Porro terminus quem Deus posuit aquis est arena, ex Job, cap. xxxix, et ex Hieremia cap. v, arena videlicet littoris allioris: tunc autem Deus hunc terminum posuit, quando instituit naturas elementorum: aquæ siquidem, cum sint naturaliter graviores aere, semper descendunt ad loca decliviora, et relinquunt aeri loca sublimiora.

Vers. 11. 11. QUI EMITIS FONTES IN CONVALLIBUS, INTER MEDIUM MONTIUM PERTRANSIBUNT AQUÆ.

Vers. 12. 12. POTABUNT OMNES BESTIÆ AGRI, EXPECTABUNT ONAGRI IN SITI SUA.

Vers. 13. 13. SUPER EA VOLUCRES CÆLI HABITABUNT, DE MEDIO PETRARUM DABUNT VOCES.

Tertio, considerat Prophetæ mirabilem Dei sapientiam in productione fontium et fluminum: nam si aquæ recedentes a terra, aridam illam omnino dimississent, animantia terræ siti consumerentur; ideo sapientia Dei produxit fontes aquarum dulcium, et ex fontibus fluvios, qui ubique

descurrant, et potui animantium omnium deseruiant. Porro fontes in montibus originem habent; sed aquæ fontium ad convalles defluunt, et hio videtur esse sensus verborum: « Qui emitis fontes in convallis, » id est, qui facis ut aquæ fontium ad convalles defluant, et inter medios montes rivuli earum pertranseant. « Potabunt omnes bestiæ agri, » et præsertim « onagri, » asini videlicet silvestres, qui in montibus degunt, et natura sicaliosi sunt, anhelant ad ejusmodi aquas. Nec solum animalia quadrupedia de fontibus bibent, sed etiam volucres cœli juxta aquas in locis editioribus nidus suos ponent, ut isdem aquas frui possint, et ex cavernulis suis voces dabunt, canentes, quomodo possunt, laudes Domino. Illud, *onagri expectabunt in siti sua*, ex hebræo S. Hieronymus vertit, *onager reficiat sitim suam*. S. Augustinus vero legit, *suscipiant onagri in sitim suam*. Vox hebraica יִסְבְּרוּ *isberu*, ut nunc legitur cum puncto in sinistro cornu, significat *frangit sitim*, id est, sedabunt et reficient; sed Septuaginta legerunt cum puncto in dextro cornu, *isberon*, quod significat *sperabunt, sive expectabunt*, et sensus est: Onagri ad sitim suam sedandum expectabunt, hoc est desiderabunt, sperabunt, quærent aquas fontium. In græco nunc legitur, *παραδειξωσαι*, id est *suscipient*; sed verisimile est eos scripsisse *παραδειξωσαι*, id est *expectabunt*. Certe noster Interpretes ita omnino legisse videtur. Illud, « super ea, » refertur ad fontes et aquas inter montes discurrentes. Illud, *de medio petrarum*, S. Hieronymus vertit, *de medio nemorum*. Vox hebraea פְּטָרִים significat *frondes*, et ramos arborum: sed Septuaginta Interpretes aut legerunt, פְּטָרִים, quod significat *petrarum*; aut, quod verius sensus, sensum respexerunt, non verba: volucres enim inter frondes quidem et ramos arborum, sed in rupibus et petris montium nidulos ponunt; proinde utrumque est verum, et quod ex mediis frondibus, et quod ex mediis petris cantus suos edant.

14. RIGANS MONTES DE SUPERIORIBUS SUI: DE Vers. 14. FRUCTU OPERUM TUORUM SATIABITUR TERRA.

15. PRODUCENS FŒNUM JUMENTIS, ET HERRAM Vers. 15. SERVITUTI HOMINUM.

16. UT EDUCAS PANEM DE TERRA, ET VINUM Vers. 16. LETIFICET COR HOMINIS.

17. UT EXHILARET FACIEM IN OLEO, ET PANIS Vers. 17. COR HOMINIS CONFIRMET.

Quarto, considerat et canit Prophetæ aliam admirabilem providentiam Dei, qui præter fontem et flumina, que non possunt irrigare loca superiora montium et collium, neque ad omnes agros derivari, excogitavit pluvias, que ex nubibus tanquam fontibus celestibus omnia omnino loca terrestria irrigare possunt, ut inde satiafa terra possit herbas et fruges producere in alimenta vivantium super terram. « Rigans, inquit, montes de superioribus suis, » id est, Deus rigans est, sive

Futurum apud Hebræos si gati sit contantiam.

irrigat montes, ad quos flumina non pertingunt, « de superioribus suis, » id est, de nubibus, quas sunt in aere superiore. « De fructu operum tuorum satiabitur terra, » id est, de aquis, quas tu ex nubibus tuis exprimis, terra arida et siliubunda satiabitur. « Produces fœnum jumentis, et herbam servituti hominum, » id est, per hanc providentiam tu, Deus, produces es, sive producis ex terra fœnum in cibum jumentorum, et herbam, unde fruges. et vites, et arbores existunt, in cibum hominum. « Ut educaas panem de terra, » id est, ut hac ratione producas ex terra cibum; panis enim sæpe accipitur in Scriptura pro cibo generatim sumpto: hoc autem loco dicimus accipi pro cibo, tum quia ita explicat Theodoretus, tum quia de pane proprie dicto paulo infra fit mentio; subiungit enim Propheta: « Et vinum letificet cor hominis, » id est, et vinum a te productum letificet cor hominis. « Ut exhilaret faciem in oleo, » id est, ut homo exhilaret faciem suam in oleo a te producto; et « panis cor hominis confirmet, » id est, panis sustentet et roboret vitam humanam. Hoc loco pauca quædam annotanda sunt: *primum*, Deum esse autorem omnium honorum, quæ ad vitam corporalem sustentandam et delectandam pertinet; quamvis enim labores homines fodiendo terram, seminando fruges, plantando arbores, ponendo ac putando vites: tamen nisi Deus solem suum oriri faceret, et nisi de celo plueret, et nisi vires hominibus suppediaret; et cum his cooperaretur, nihil omnino fieret: et quoniam potest Deus sine causis secundis omnia facere, ut fecit initio mundi, et secunde cause nihil sine Deo possunt efficere, verissime dicit Apostolus: « Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, » 1 Cor. iii; et: « Non sine testimonio semetipsam reliquit benefaciens de celo, dans pluvias, et tempora fructifera, implens cibo et letitia corda nostra, » Act. xiv; et rursum: « Ipse dat omnibus vitam, et inspirationem, et omnia. Et in ipso vivimus, movemur, et sumus, » Act. xvii. Verissime quoque canit hoc loco Psalmographus, Deum esse, qui producit fœnum jumentis, panem, vinum et oleum hominibus. Ex quo apparet incredibilis multorum hominum ingratitudo, qui etsi tanta bona, imo omnia bona a Deo recipient, nunquam tamen erigunt oculos nensis in celum, ut agnoscat Patrem amantissimum, a quo tanquam filii ex patris bonis aluntur et sustentantur. *Secundo*, notandum est Deum, ut parentem vere pium et amantem filiorum, non solum nobis dedisse, quæ necessaria sunt ad vitam sustentandam, panem videlicet et aquam; sed etiam addidisse quæ jucundiores et suaviorem potum et cibum facere poterant, ut solatium aliquod in laboribus haberemus: dedit enim vinum ad cor letificandum, juxta illud Prov. xxxi: « Date vinum his, qui amaro sunt animo; » dedit et

Deus omnium
laborum
est au-
tor.

Ingrati-
tudo ho-
minum
erga De-
um.

oleum, vel ad ungendam et illustrandam faciem, vel etiam ad cibum, ut Theodoretus docet: ut videlicet admixtum herbis et leguminibus suaviorem cibum efficiat, et homo exhilaret faciem suam in eo cibo percipiendo, vel ut Deus exhilaret faciem hominis in oleo, dum ei cibum oleo conditum porrigit: facies enim nitidior apparet, cum homo nutritur his quæ sapient. Hinc monachi veteres apud Cassianum in *Collationibus*, ut hospitibus lautiores cibum apponerent, olera, vel legumina oleo condiebant. *Tertio*, notandum est, hinc admoneri homines frugali victu et potu sobrio contentos esse debere: moderata enim jucunditas a Deo est, supervacaneæ delicia, et varia irritamenta gulæ, ac multo magis crapula et ebrietas a diabolo sunt.

18. SATURABUNTUR LIGNA CAMPI, ET CEDRI LIBANI, QUAS PLANTAVIT: ILLIC PASSERES NIDIFICABUNT.

19. HERODII DOMUS DUX EST EORUM; MONTES EXCELSI CERVIS, PETRA REFUGIUM HERINACIIS.

Quinto, considerat Propheta divinam Providentiam in eo, quod Deus ipse sine ulla opera hominum producit et nutrit arbores valde preclaras, quales sunt cedri Libani: quæ arbores deserviunt habitationi et latibulo avium quarundam, quemadmodum montes refugium præstant cervis, et petre herinaciis. « Saturabuntur, inquit, ligna campi, » id est, ex pluvii humore sibi debitum sument arbores silvestres, et præcipue cedri Libani, quas Deus ipse plantavit. In hebræo legitur דורו עצי, « ligna Domini. » Sed Septuaginta interpretes explicare voluerunt cur dicantur ligna Domini, et ideo posuerunt, *ligna campi*; dicuntur enim *ligna Domini*, quia non plantantur, nec irrigantur ab hominibus, sed jubente Domino sponte nascuntur in campis, et irrigantur pluvius de celo cadentibus. « Et cedri Libani, quas plantavit, » in hebræo et græco textu non habetur *et*, sed explicatur quæ sint illa ligna campi, sive Domini, et dicitur: « Cedri Libani, quas plantavit, » id est, ligna illa Domini sunt cedri Libani, quas Dominus ipse plantavit in campis. Vel in textu latino irrepsit *et*, vitio scriptorum; vel explicandum est, ut nos diximus: Ligna campi, et præcipue cedri Libani, quas Dominus plantavit, id est, sponte nasci voluit absque hominum industria. « Illuc passeret nidificabunt, » id est, in his agræstibus arboribus nidos suos ponent aves, ut tutiores sint ab aucupibus. Nam apud Hebræos nomine passerum intelliguntur omnes aviculæ. « Herodii domus dux est eorum, » id est, milvi, aut fulvæ, aut ardæ, aut ciconidæ nidi præmunitidulis aliarum volucrum, tum magnitudine, tum altitudine; vox hebræa חסידה *chasidah*, et græca *herodius*, significat *mitrum* apud Hieronymum, *fulicam* apud Augustinum, *ciconiam* apud Suidam, *ardæam* apud Plinium; certe magna avis

significatur, quæ nidum majorem et altiores habet, quam aves cætera. In hebræo habetur, *herodii abietes domus ipsius*, id est, herodius in abiete nidum ponit. Cæterum Septuaginta Interpretes non videntur legisse ברוכים, id est *abietes*, sed בראשם, id est, *duæ eorum*, sive *in ducent eorum*; sed res non est magni momenti. « Montes excelsi cervis, petra refugium herinaciis, » id est, sicut magnæ arbores præbent refugium volucribus, sic montes cervis, et lapideæ cavernæ herinaciis. In græco habetur *leporibus pro herinacis*, et sic legit S. Augustinus; sed S. Hieronymus in epist. ad *Samiam* et *Freteilan*, dicit voce hebræica לשפנים significari animal quoddam simile muri et urso, non majus hericio, quod in Palestina frequens est, et in cavernis petrarum habitat.

20. FECIT LUNAM IN TEMPORA: SOL COGNOVIT OCCASUM SUUM.

21. POSUISTI TENEBRAS, ET FACTA EST NOX: IN IPSA PERTRANSIBUNT OMNES BESTIÆ SYLVÆ.

22. CATULI LEONUM RUGIENTES, UT RAPIANT, ET QUÆRANT A DEO ESCAM SIBI.

23. ORTUS EST SOL, ET CONGREGATI SUNT, ET IN CUBILIBUS SUIS COLLOCABUNTUR.

24. EXIBIT HOMO AD OPUS SUUM, ET AD OPERATIONEM SUAM USQUE AD VESPERUM.

Sexto, considerat et laudat Propheta divinam Providentiam, quæ divisit tempora operibus hominum et ferarum. Siquidem feris attribuit noctem, ut quærant sibi prædam in cibum; hominibus attribuit diem, ut operando victum sibi parent. « Fecit, inquit, lunam in tempora, sol cognovit occasum suum, » id est, Dominus Deus ad usum hominum et animantium cæterorum fecit lunam in tempore, id est, ut tempore opportuno lucret, per noctem videlicet; nam vox hebræica ברוכים, et græca *καρπός*, non significat qualibet tempora, sed tempora opportuna, et apta ad opera faciendâ. « Sol cognovit occasum suum, » id est, sol quoque non semper est super terram, sed novit suo tempore occumbere, ut det locum nocti, quemadmodum divina Providentia disposuit. « Posuisti tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestię sylvæ, » id est, ex hæc vicissitudine solis et lune, tu Domine fecisti, ut suo tempore occumbente sole existerent tenebræ, et sic fieret nox; et ipsam dedisti sylvestribus animantibus, ut per sylvas discurrerent, et potissimum « catuli leonum rugientes præ fame » in rapinam incumbant, et hoc modo « quærant a Deo escam sibi, » id est, quærant sibi cibum eo modo, quem divina Providentia statuit. « Ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabuntur, » id est, divina Providentia facit ut oriente sole ferre sylvestres, per noctem disperse ad prædam, congregentur in speluncis suis, et in suis quasi cubilibus collocentur. « Exibit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vespe-

ram, » id est, exorto sole, et feras in antra sua cogente, surgit homo, et in agrum exhibit ad opus suum, ad agriculturam videlicet, et ad operationem suam. « Id est, ad laborem suum, sive, ut habetur in hebræo, *servitutum suam, usque ad vesperam*. Hinc admonemur besitius quæ ratione et manibus carent, datum esse a Deo, ut per insidias nocturnas ex raplu vivant: hominibus vero, qui ratione et manibus ornati sunt, prohibitas esse rapinas et insidias, cum possint ex justo labore manuum suarum terram exercendo, vel mercaturam faciendâ vivere. Proinde fures et latrones, et quicumque insidiando, decipiendo, mentiendo, rapiendo vitam ducunt, ordinem divinæ Providentiæ, quantum in se est, perturbant, et de illis recte dici potest: « Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis, » *Psalm. xlviii.*

25. QUAM MAGNIFICATA SUNT OPERA TUA, DOMINE! OMNIA IN SAPIENTIA FECISTI: IMPLETA EST TERRA POSSESSIONE TUA.

Hæc est exclamatio ex admiratione operum Dei circa terram, et quasi conclusio sex consideratorum præcedentium: miratur autem Propheta excellentiam, rationem et numerum operum Dei. De excellentia dicit: « Quam magnificata sunt opera tua, Domine! » id est, quam sunt eximia, præstantia, et laude ac prædicatione digna! Ex hebræo S. Hieronymus verit, *quam multiplicata sunt!* sed vox hebræica רבו utrumque significat, *multiplicata sunt*, et etiam *magna*, sive *magnificata sunt*, quasi *multæ scientiæ*: quomodo nomen רבתי significat magistrum quasi *multæ scientiæ*, sive *magnum* in scientia. Recte autem Septuaginta Interpretes, quos latinus secutus est, verterunt, *magnificata sunt*, non *multiplicata sunt*, quoniam de multitudine agitur in fine versiculi. De ratione dicit: « Omnia in sapientia fecisti, » id est, nihil in operibus Dei factum est temere, aut casu, sed omnia facta sunt cum maxima ratione et judicio, nihil deest, nihil abundat, nihil denique est, cuius non sit ratio in sapientia Dei. Demonstravit hoc Galenus in libro *De Partibus*, ubi stupore maximo admiratur artificium auctoris naturæ in fabricatione manus, et aliorum membrorum corporis humani. De numero dicit: « Impleta est terra possessione tua, » id est, hæc opera, tam eximia, et tam sapientis artificio condita, non pauca sunt, sed fere innumerabilia, ita ut terram universam replerent; vocat autem Propheta res creatas, quibus plena est terra, « possessionem Dei, » quoniam Deus est Dominus omnium rerum, et ideo Dominus, quia omnia fecit; hanc vim habet vox hebræica קניין: derivatur enim a verbo קנה, quod significat *possidere* ex productione, ut Gen. iv: « Possedit hominem per Deum, » id est, genui filium, et sic possedi illum. Impleta est ergo terra possessione Dei, quia plena est re-

Vers. 13.

Rabbi
quid si-
gnificat?

Artifi-
cium
aucto-
ris natu-
ræ place-
nitabile
tote Gi-
tesco.

- bus, quas Deus possidet, et possidet, quia fecit.
- Vers. 26. 26. HOC MARE MAGNUM ET SPATIOSUM MANEBUS: ILLIC REPTILIA, QUORUM NON EST NUMERUS.
- Vers. 27. 27. ANIMALIA PUSILLA CUM MAGNIS, ILLIC NAVES PENTRANSIBUNT.
- Vers. 28. 28. DRACO ISTE, QUEM FORMASTI AD ILLUDENDUM EI: OMNIA A TE EXPECTANT, UT DES ILLIS ESCAM IN TEMPORE.

Landavit Propheta Dei sapientiam ex operibus ejus in celo, in aere et in terra: nunc tandem descendit ad mare, et decantat sapientiam Dei ex amplitudine maris, ex multitudine et varietate piscium, ex utilitate quam adfert navigatio, et ex inusitata magnitudine ceti, qui in eo degit; et concludit omnia iia animalia, quin etiam omnia omnino animalia, quamvis innumerabilia, a Deo nutriti et conservari. « Hoc mare magnum et spatiosum manibus, » id est, spectandum præterea se offert in operibus mirabilibus Dei, « hoc mare, » quod est magnum profunditate, et extentum latitudine: illud enim, « spatiosum manibus, » metaphorice est, et metaphora sumpta est a similitudine hominis, cujus latitudo sumitur ab extensione brachiorum, et distantia unius manus ab altera; quemadmodum longitudo sumitur a distantia verticis ad plantam pedis. Declaraverunt hanc metaphoram Septuaginta Interpretes, qui verterunt, *ὁπλοῦρες*, id est, amplas habens regiones: dicitur igitur mare « spatiosum manibus, » quia est latissimum, et maximum spatium intercedit inter ejus extremas regiones. Quod alii volunt, per manus maris intelligi sinus angustiores, qui multi inveniuntur in medio terre, ut mare Ligusticum, mare Adriaticum, mare Rubrum, mare Ponticum, et alia, que sunt veluti brachia, vel manus maris Oceani, non improbo, sed verius existimo, quod supra dixi: hæc enim esse ratio cur in textu græco desit vox *manibus*, que expresse habetur in hebraico; omiserunt enim illam vocem Septuaginta Interpretes, quia intellexerunt per eam non significari aliud, nisi magnam extensionem. « Illic reptilia, quorum non est numerus: » hoc est alterum Dei opus valde mirabile quod in mari, ubi nullus homo dat operam conservandis piscibus, sed potius dat operam capiendis, inveniuntur et perpetuo conservantur tanta multitudine piscium, ut a nullo hominum numerari possint. Hanc fecunditatem significavit benedictio illa Conditoris, de qua dicitur *Gen. 1*: « Benedixit illis Deus, et ait: Crescite, et multiplicamini, et replete aquas maris. » Nec solum vivit in mari infinita multitudo, sed etiam prope infinita varietas piscium, quod significatur in verbis sequentibus: « Animalia pusilla cum magnis. » Addit tertio Propheta: « Illic naves pertransibunt; » est enim admirandum opus Dei, quod per elementum liquidum deferantur naves onustæ gravissimis rebus, et inde afferantur hu-

Multitudo piscium.

mano generi maxima comoda, dum summa celeritate transmutantur merces; tribuitur autem Deo adinventio navium, tum quia ipse primus docuit Noe sedificationem arce, tum quia ipse dedit aquis eam naturam, ut naves ferre possint, et homini ingenium quo naves apte componeret. Adjungit quarto: « Draco iste, quem formasti ad illudendum ei, » quasi dicat: Non solum naves, quantumvis magne et onustæ, per liquidum elementum maris transibunt; sed etiam « draco, » id est, piscis quidam major et gravior omni navi, non solum pertransibit per aquas maris, sed etiam in illis ludet, huc atque illic se circumvolvens. Hunc piscem, quem grecus et latinus interpres vocat *draconem*, hebraice lectio vocat *leviathan*; esse autem *leviathan* piscem maximum et horrendum valde, scribit *Job cap. xl*, et inde hoc nomen tribuit diabolo isaias *cap. xxvii*, vocans eum « *leviathan serpentem tortuosum.* » Significatur igitur hoc nomine cetera grandia, sive balæne, que magnitudinem tam immoderatam habent, ut Olus magnum scribat balænam quamdam, insulam fuisse creditam. Illud autem, ad *illudendum ei*, variis modis exponitur tum a Rabbiniis, tum a Nostris: sed simplicissima expositio videtur, ut sensus sit, ad ludendum in eo, id est, in mari; nam in hebræo sic habetur ad verbum: *Leviathan, quem formasti ad ludendum in eo*; et sic exponunt Theodoretus et Euthymius verba græca *ἐπειδή αὐτῶν*, et notat Theodoretus mare apud Græcos esse generis feminini, tamen Interpretem vertisse *αὐτῶν*, quia sic invenit in hebræo, ubi tam nomen maris, quam pronomen ibi positum, est generis masculini. Adde quod expositio eorum, qui volunt sensum esse: *Leviathan formatum esse a Deo, ut illudatur ei ab hominibus, dum eum capiunt, et inter se dividunt, videntur repugnare Scripture in lib. Job. xl*, ubi Deus ipse describit magnitudinem *Leviathan*: et ostendit difficillimum esse illum capere, aut ex aquis extrahere: et formatum potius esse, ut potentia Dei per eum agnoscat, quam ut ei illudatur ab homine. Addit postremo Propheta ista omnia animalia, que vivunt in mari, non solum a Deo condita fuisse, sed etiam a Deo nutriti. « Omnia, inquit, a te expectant, ut des illis escam in tempore: » Deus enim tempore congruo, admirabili ratione et modo, cibum procurat: unde animalia ista vivunt.

29. DANTE TE ILLIS, COLLIGENT; APERIENTE TE Vers. 29. MANUM TUAM, OMNIA IMPLEBUNTUR BONITATE.
30. AVERTENTE AUTEM TE FACIEM, TURBABUNTUR Vers. 30. TUR: AUFERES SPIRITUM EORUM, ET DEFICIENT, ET IN PULVEREM SUUM REVERTENTUR.

Declarat Propheta paulo fusius, vitam omnium animalium ita pendere a Deo, ut si Deus aperiat manus, et cibos distribuat, omnia vivant; si Deus avertat faciem et alimenta dare renuat, omnia

interant; quamvis proprie loquatur de aequalibus, tamen ad omnia omnino animalia hæc verba pertinent, cum sit eadem omnium ratio. « Dante te illis, colligent, » id est, si tu cooperando cum secundis causis, vel potius movendo secundas causas, illasque in omnibus adjuvando, dederis animalibus cibum ipsis congruentem, « colligent, » et inde vivent. « Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. » Idipsum repetit aliis verbis, que plane demonstrant omnium bonorum auctorem esse Deum, sine quo nihil valeret terre fecunditas et humana industria. Illud, *replebuntur bonitate*, significat, *replebuntur bono, sive bonis*, ut aperte est in hebræo. Itaque bonitas hoc loco non significat probitatem, sed substantiam, unde homines et animalia cætera sustentant. Vox græca *χρηρίζω*; ambigua est; nam et *utilitatem* et *benignitatem* significat: hoc autem loco ad priorem significationem referenda est, si cum voce hebraica convenire debeat. « Avertente autem te faciem turbabuntur. » Contra vero, inquit, si tu avertas faciem, et quasi iraris desinas ea respicere favore tuo, et subtrahas auxilium, continuo turbabuntur et quasi languebunt, « et mox deficient: auferes enim spiritum tuum, » id est, spiritum vitalem, quem eis dedisti; et illa « in pulverem suum revertentur, » id est, redibunt in pulverem aridum et inanem, ut antea erant.

- Vers. 31. 31. EMITTES SPIRITUM TUUM, ET CREABUNTUR, ET RENOVABIS FACIEM TERRÆ.

Ostendit potentiam Domini inde etiam valde laudandam et prædicandam esse, quod potest etiam restituere spiritum vitæ iis rebus, quibus abstulerat, et quamvis possit Deus restituere spiritum in individuo, ut vere restituet hominibus in resurrectione mortuorum, tamen hoc loco loquuntur Propheta ad litteram de restitutione in specie. Deus enim auferit spiritum vitalem ab animalibus, cum ea variis modis interire sinit: et rursus emittit spiritum vitalem in animalia per novam generationem; et sic renovat faciem terre, cum terra iterum repletur animalibus omnium generum. Vox illa, et *creabuntur*, non est accipienda proprie pro educatione ex nihilo, sed pro formatione, sive productione in genere. Quamvis autem hæc sit expositio literalis, non repugnat tamen veritati, ut hic versiculus exponatur mystice, vel pro resurrectione corporum humanorum, vel pro inspiratione Spiritus Sancti, ut qui mortui fuerant peccato, vivere tandem incipient Deo per gratiam.

- Vers. 32. 32. SIT GLORIA DOMINI IN SECULUM: LETABITUR DOMINUS IN OPERIBUS SUI.

Deus omnium bonorum est auctor.

Explicatis admirandis operibus Dei in celo, in aere, in terra et in mari, concludit Psalmum oratione, ac primum petit ut « sanctificetur nomen Domini, » que est etiam prima petitio in oratione Dominica. « Sit, inquit, gloria Domini in seculum, » id est, semper laudetur Dominus, non solum voce, sed etiam vita et moribus servorum suorum. « Letabitur Dominus in operibus suis, » id est, et inde fiet ut Deus semper lætetur in operibus suis, et non habeat occasionem dolendi et penitendi quod fecerit ea; dicitur enim *Gen. vi*: « Videns Deus malitiam hominum, tactus dolore cordis intrinsecus: Delebo, » inquit, hominem quem creavi, a facie terre, ab homine usque ad animalia, a reptili usque ad volucres cæli: penitet enim me fecisse eos. » Et quidem in Deum neque dolor, neque penitentia, neque nova lætitia cadere potest: sed hæc dicuntur more humano ad significandum, Deum in penam peccatorum destruere opera sua, quod faciunt ii quos penitet ea fecisse; et contra, fovere et augere opera sua in præmium iustorum, quod faciunt ii qui ea se fecisse lætantur.

Deus quomodo potest irasci et letari de peccatis suis?

33. QUI RESPICIT TERRAM, ET FACIT EAM TREPIDARE: QUI TANGIT MONTES, ET FUMIGANT.

Quia dixerat res creatas esse opera Domini, id breviter probat ex eo quod tanta est potentia Dei in res creatas, ut solo aspectu minaci terram concutiat, et solo contactu montes ordere faciat. Alaudit David ad caput *XIX Exod.*, ubi describitur mons Sinsi terribilis et fumigans, descendente Domino.

34. CANTABO DOMINO IN VITA MEA, PSALLAM DEO MEO QUANDIU SUM.

35. JUCUNDUM SIT EI ELOQUIUM MEUM; EGO VERO DELECTABOR IN DOMINO.

Hæc est altera petitio, ut placeat Deo laus ejus. « Ego, » inquit, quemadmodum opto ut ab omnibus Deus laudetur, sic ipse « cantabo Domino dum vivero, » et non sola voce, sed etiam Psalterii sonitu celebrabo laudes ejus. Hoc autem oro et peto, « ut jucundum sit ei eloquium meum, » id est, hymnus quem in ejus laudem assidue decanto, gratus sit majestati ejus, et ego quoque delectabor in amore Dei, et deliciae meæ erunt meditatio assidua bonitatis ejus.

36. DEFICIENT PECCATORES A TERRA, ET INQUITATA UT NON SINT. BENEDIC, ANIMA MEA, DOMINO.

Hæc est ultima petitio, ut peccatores, qui Deum laudare nesciunt, deficient de terra, ita ut vel conversi ad Dominum non sint amplius peccatores, vel si converti noluerint, deficientur infra terram, et ultra non compareant.